
Gemengde Berichten.

Opening der Munte te Dordrecht in 1485.

Roerende die openingen van der munte te Dordrecht.

Bij den Ertshertoge van Oestrijc, hertoge van Bourg., Brab., Limburg, Lucemb. ende van Gelre, Grave van Vlaend., van Artois van Bourg^{ien}, Heneg., Holl., Zeel., Namen ende Zuytphen.

Lieven ende wel geminden. Hoe wel wij u onlanx om seker reden ons daer toe porrende u bevolen hebben te doen sluyten, cesserende ende ophouden onse munte in onse stadt van Dordrecht sonder daer te laten munten in eeniger manieren niet min om eenige andere consideracien die wij hebben, zo is onse gelieffte ende willen dat onse munte van Dordrecht weder open gedaen zij. Ende dairomme ontbieden lassten ende bevelen wij u zeere ernstelic, dat ghij terstont desen onsen brief gesien, geeft ende levert onsen meester particulier van den voorsz. munte van Dordrecht zijn bussen. Ende bevelt voirts onsen ge-

nerael meester aldaer dat hij den voirsz meester particulier instructie doe ende geven, om te munten in deselve munte van Dordrecht up sulcken voet gewichte ende alloy ende gelijc szaige als men jegewoerdelic doet in onse stadt van Mechelen. Ende up alsulcke vrijheden ende gewoenlijcke costumen, als zij geplegen hebben van ouden tijden des en zijt in gheenen gebreke, want onse geliefte sulc is.

Lieven ende wel geminden God zij met u. Gescreven in onser stadt van Ghendt den lesten dach in Julio a° LXXXV (1485). Aldus geteykent Maximilianus ende secretaris Numan. De subscriptie van desen brieve is hier naer volgende. Onsen lieven ende getrouwen den lieden van onser Rekenijnge in Hollant.

Uit IV. Register G. 1483.
Rekenkamer van Holland en
Zeeland. fol°. xiiij.

FRED. CALAND.

's-Gravenhage, Sept 1900.

Hulde aan Jhr. mr. VICTOR DE STUERS.

Den 1 Juli 1900 was het vijf en twintig jaar geleden, dat Jhr. mr. V. E. L. DE STUERS het gewichtig ambt van referendaris, chef der Afdeeling Kunsten en Wetenschappen bij het Departement van Binnenslandsche Zaken, aanvaarde, onder welke afdeeling ook 's-Rijks numismatische verzamelingen ressorteeren.

Eene kommissie onder voorzitterschap van den

Oud-minister Mr. J. H. GEERTSEMA, bood den jubilaris namens 856 deelnemers een gedenkpenning aan in goud, zilver en brons.

Vz. Zijn linksgewend borstbeeld, gehuld in een pelsjas, daarvoor: ^{L. JUNGLER} SCULPS

Omschrift: VICTOR DE STVERS

Kz. Het geslachtswapen van DE STUERS, in zilver drie roode schuinbalken, vergezeld van twee goudgeknopte en groengepunte roode rozen, een in den linker boven-, een in den rechterbenedenhoek. Gekroonde helm met zilver-roode dekkleeden, helmteeken een uitkomende zilveren hazewindhond tusschen een vlucht. Schildhouders twee zilveren hazewindhonden.

Onder het wapen: B. U.

Omschrift: ✻ 1875 I JVLI 1900 ✻

REFERENDARIS VOOR KUNSTEN EN
WETENSCHAPPEN

groot 65 m. M. Afgebeeld in *Médailles et Plaquettes modernes*, n°. 224

De penningen waren verzegeld van eene oorkonde met kleurteekeningen van Dr. P. J. H. CUYPERS, architect der Rijksmuseumgebouwen, waarvan eene fotografie mij welwillend ter inzage werd gezonden door Jhr. mr. G. L. M. H. RUIJSCH DE BERENBROUCK, commissaris der Koningin in Limburg, lid der commissie.

Deze oorkonde, waarbij gevoegd was een lijst der deelnemers, luidt:

„Aan Jonkheer Mr. VICTOR EUGENE LOUIS DE STUERS den warmen minnaar en ridderlijken voorvechter onzer nationale kunst en geschiedenis

Door wiens raad beleid voorlichting en initiatief Neerlands monumenten met schrandere onderscheiding en najverige liefde werden bewaard en hersteld/Onze geschiedkundige documenten tolken van het streven der Vadersen onder veilige en kundige hoede ten spiegel voor 't nageslacht werden gered/De schatten onzer openbare kunstverzamelingen door hem beschreven en vermeerderd zijn geborgen in kunsttempels hunner waardig/Scholen en academiën werden gesticht waardoor de kunstnijverheid werd opgewekt en het ambacht straks weer tot kunst zou worden geadeld

Aan den ridder zonder blaam die het oog gevestigd op zijn ideaal de schoone kunst meer dan een kwart eeuw zonder wanken of wijken werkte en streed met fieren moed en stalen kracht wordt door zijne vele vrienden en vereerders op den vijf- en twintigsten verjaardag der aanvaarding van zijn ambt van referendaris chef der Afdeeling Kunsten en Wetenschappen bij het Departement van Binnenlandsche Zaken ten blijk van achting voor zijn karakter van erkenning zijner verdiensten van instemming met zijn streven deze gedenkpenning aangeboden te 's Gravenhage 1 Juli 1900"

De 1e blz. prijkt met het nederlandsche wapen en met dat van den jubilaris, de randen die de bladzijden omgeven, vertoonen, afwisselend de belangrijkste vaderlandsche gebouwen onder zijn beheer gesticht of gerestaureerd en vakken met bladeren en banden met de navolgende opschriften: *Ethnografie* — *Museumgebouwen* — *Kunstverzamelingen* — *Muurschilderingen* — *Teeknonderwijs* — *Laboratoria*

— Koninklijke bibliotheek — Monumenten — Schilderkunst — Universiteitsgebouwen — Bouwkunst — Beeldhouwkunst — Kunstnijverheid.

Ieder der deelnemers ontving een exemplaar in brons van den gedenkpenning.

Alphen.

ZWIERZINA.

Variëteiten en onuitgegeven Nederlandsche munten.
(Vervolg van den 7^{den} Jaargang 1899, bl. 146).

N°. 32. De Leeuwendaalder, bij resolutie der Staten van Holland den 27 Augustus 1575 verordend, verscheen eerst in het jaar 1576 en werd spoedig een zeer geliefd betaalmiddel in den handel op de Levant, de landen ten oosten van de Middellandsche Zee. Vandaar kreeg hij ook den naam van Levantdaalder. Alle provinciën, — behalve Groningen, — en de rijksmunten te Nijmegen, Zutphen, Deventer, Kampen en Zwolle volgden dien muntslag na tot in het laatst der 17^e eeuw. Men vindt dan ook de leeuwendaalders in allerlei verscheidenheden en meestal vrijwel besleten, omdat ze door zooveel handen gegaan waren. In de verzameling-RIJNBENDE kwam een vrij goed exemplaar voor, waarbij de Heer BOM in den Catalogus onder n°. 117 aantekende: „dit ex. is voor een leeuwendaalder *bijzonder' fraai;*” en toen ik, nu jaren geleden, er een gekocht had en den heer DE VOOGT liet zien met de opmerking, dat hij tot mijn leed-

wezen, niet mooi was, zeide de bekwame numismaat mij tot mijn troost: „ze zijn nooit mooier!”

Dezer dagen ontving ik uit Duitschland een vijftiental dergelijke daalders, bijna alle eenigszins afwijkende van de beschrevene bij VERKADE of elders.

Ziehier:

a. Gelderland. Voor- en keerzijde gelijk aan VERKADE 10 n°. 4, maar punten in plaats van kruisjes tusschen de woorden. Terzijde van het wapen: 15—93. Dit jaar is onbekend aan DE VOOGT en komt niet voor bij RIJNBENDE of in 't Muntcollege (verslag 1884).

b. Geheel afwijkend van VERKADE 11, n°. 1.

Vz. MO·ARG·PRO·CONFOE·BELG·GEL †; het omschrift doorlopend.

Kz. CONFIDENS·DON·NON·MOVETR· 1636. Niet bij DE VOOGT, in 't Muntcollege of bij RIJNBENDE. Deze variëteit is dus waarschijnlijk geheel onbekend.

c. Variëteit van VERKADE 11, n°. 2.

Vz. MO·AR·PRO·CO—NFOE·BELG·GEL.

Kz. Het omschrift gelijk aan dat bij VERKADE, maar: 16 (lelie) 48. Niet bij RIJNBENDE en DE VOOGT. Bij 't Muntcollege onder n°. 73 een gelijke van 1649.

d. Holland. Gelijk aan VERKADE 49, n°. 1, maar de man met voeten en het jaartal 1662. Muntcollege n°. 48, maar niet bij RIJNBENDE.

e. West-Friesland. Gelijk aan VERKADE 66 n°. 1, maar geen vierbladen ter weerszijden van het hoofd. Naast het wapen: 16—04. Op de Kz. vóór DEVS een vijfblad en tusschen de woorden vierbladen.

Dit zeldzame exemplaar heeft echter een gat door de cijfers 16.

Niet bij 't Muntcollege. RIJNBENDE geeft onder n°. 804 een exemplaar van 1604 met WE—STFRI, in plaats van WEST—FRI, zooals het mijne.

f en *g*. Variëteiten van VERKADE 66, n°. 4, beide met WEST, dus zonder F, de eerste met .1636 (vierblad) de andere met .1650 (vijfbladige rozet); geen van beide in 't Muntcollege of bij RIJNBENDE.

h. Zeeland. Gelijk aan VERKADE 88 n°. 1, maar op de Vz.: een vijfbladige bloem achter het burchtje en op de Kz.: 1617. Dit ex. heeft ook een gat. Bij het Muntcollege komen onder n°. 77 hiervan 3 ex. voor en bij RIJNBENDE een van 1615 als hoogst zeldzaam.

i. Utrecht. Variëteit van VERKADE 226 n°. 2. Vz. MO·NO·ORD·TRA—AD·VA·ORD·HOL ×. Naast het wapen: 15—8(9²). Kz. × × CONFIDENS × DNO × NON × MOVETVR. Niet bij 't Muntcollege; bij RIJNBENDE een piedfort van 1589 onder n°. 1323, uiterst zeldzaam. Mijn ex. is een weinig gescheurd.

j. Friesland. Variëteit van VERKADE 124 n°. 4. De keerzijde alleen verschilt en heeft CONFIDENS en een leeuwte op de plaats van het jaartal, dat ontbreekt. Niet bij RIJNBENDE en bij 't Muntcollege

k. Overijsel. Variëteit van VERKADE 139 n°. 3. De keerzijde heeft: 16 (vijfbladige bloem) 77. Niet bij RIJNBENDE. Het Muntcollege heeft er een van 1679 onder n°. 55.

l. Kampen. Variëteit van VERKADE 163 n°. 1. Vz.: MO·ARG·CI·VIMP·—BELGCAMPEN.

De keerzijde verschilt alleen in het jaartal: 16 (moo-renkopje) 67. Niet bij RIJNBENDE of 't Muntcollege *m.* Geheel gelijk VERKADE 163 n°. 3. Ontbreekt bij RIJNBENDE en het Muntcollege.

n. Zwolle. Variëteit van VERKADE 172 n°. 2, verschilt alleen in de Kz., alwaar het ontschrift boven den kop van den leeuw begint en het jaartal 16—41 is.

Bij 't Muntcollege n°. 26, maar niet bij RIJNBENDE.

o Variëteit van Verkade 172 n°. 4; verschilt in de Kz. waar D: in plaats van DO: staat en het jaartal 1650 is. Niet bij 't Muntcollege; bij RIJNBENDE een ex. van 1649 als uniek en van 1651 als uiterst zeldzaam.

N°. 33. Oord van Holland A° 1576, type van VERKADE 57 n°. 1, met NOM·DOMINI in plaats van NOM·DOM· Onbeschreven.

No. 34. Oord van hetzelfde type. A°. ? Vz ZEL· D: G: C—HOL·Z·ZEL· Kz. AVX· NOS· IIOS· IN· DOM.

Waarschijnlijk versprongen.

Hilversum.

J. E. TER GOUW.

Een voorbeeld ter navolging.

De firma W. VOET & ZONEN, goud- en zilversmeden, Anegang 15 te Haarlem, vierde 8 Oktober j.l. haar eeuwfeest en liet bij deze gelegenheid een zeer fraaien penning slaan, ontworpen door den heer E. VOET Jr., gegraveerd door RICHARD THÜRER, graveur te Utrecht. De Vz. vertoont een gedenktafel met de namen der opvolgende firmanten, omgeven door de jaartallen 1800 en 1900, hulst- en klaverblaadjes. Het adres

der firma in kabelrand vormt het omschrift. De Kz. vertoont een schild met bokaal in rijk geornementeed veld met den datum van oprichting in kabelrand als omschrift. Van dezen penning, groot 50 m.M., werden slecht 4 ex. in zilver en 25 in brons geslagen. Het Koninklijk kabinet ontving van deze laatste een exemplaar, de ondergeteekende een foto ten dienste van latere uitvoerige beschrijving.

Z.

Een curiosum.

In de *Vragen van den Dag* 15^e jaargang Afl 9, bl. 608 komt een artikel voor, getiteld: *Schetsen over Maat, Gewicht en Munt* door de naam doet niets ter zake; ik heb het niet tegen personen, maar tegen geschriften. De schrijver vertelt daarin iets van muntteekens, dat geheel onjuist is en daarom het lezend publiek op een dwaalspoor brengt. Hij zegt: „Eene laatste opmerking omtrent eene figuur, die op onze goud- en zilvermunten voorkomt en misschien door velen nimmer werd opgemerkt; ik bedoel, wat we zien op de voorzijde (d. i. de zijde, waarop de waarde staat uitgedrukt), onderaan rechts van het gekroonde rijkswapen. Bij nauwkeurig toezien merken we op, dat het eene staf is met twee slangen omwonden; het is de zoogenaamde Mercuriusstaf, het zinnebeeld van den handel; op onze munten dient het tot aanwijzing van de muntplaats en draagt daarom den naam van *muntteeken*; onder onze eerste koningen werd de muntplaats Utrecht aangewezen door een ^{beerd} „beerd kind” (tot dusver ging alles goed; nu loopt

het mis: het *gebakerd kindje* komt alleen voor in het jaar 1817, is het *muntmeestersteeken* van SUERMONDT en door Minister SIX afgekeurd. Wij lezen verder:) „terwijl voor Brussel een *palmtak* diende.” (Ook dit is onjuist: de *palmtak* is het muntmeesterssteeken van G. DE BOURGOGNE HERLAER en het muntsteeken van Brussel was eene B, terwijl het nieuwe meesterteeken van SUERMONDT eene *fakkel* was). „Onder het Fransch bestuur was het muntsteeken voor Utrecht een *mast*” (het muntsteeken was eigenlijk een *baarsje*; de *mast* was het meesterteeken). „Oude munten van Antwerpen vertoonden een *hand*”. (Dit zal wel eene drukfout voor *hand* wezen).

Iets verder lezen we over de namen der munten: „Hoe te verklaren, waarom de halve achtentwintig, ook al in Groningen, *knapkoek* en hun zilveren achtstuiverstuk een *langrok* werd genoemd?” (De *knapkoek* is geen halve achtentwintig, maar een halve goudgulden van zulk een laag gehalte, dat hij gemakkelijk, van wege de broosheid, door midden *knapte* en het VIII stuiversstuk vertoonde Sint-Maarten in bisschoppelijk gewaad, met een tot op de voeten afhangend kleed, vandaar: *langrok*). „Hoe kwamen de Brabanders aan hun groot onder den naam van *brijman*” (dat weet niemand met zekerheid!) 1) „en de Hollanders”

1) v. d. CHYS, deel *Graafschap Holland en Zeeland*, blz. 281, zegt bij dit woord: „Brijmans, een Brabantsch-Limburgsche muntsoort, afgebeeld in onze *Munten van Brabant en Limburg*, Pl. X n°. 7—9, aldus genoemd naar den man met den braei (broek) daarop afgebeeld.” (Red.) In zijn laatstgenoemd werk spreekt hij echter ook de gissing uit: brij = spijs; brij of brei = van ijzer gebreide malgolder. A. DE WITTE zegt: brijman = bruigom. (J. E. 1847)

(NB. de *Friezen*) „aan hun *klapmuts* voor den goudgulden van f 1.40?” (Wel, op den *Frieschen* achtentwintig prijkte het borstbeeld van een ouden Fries met een groote bonten muts op met kleppen over de ooren) „de *Zeeuwen* aan hun *pietje* voor den kwart-rijksdaalder?” (Lees: achtsten rijksdaalder; het kleine mannetje, dat het wapen vasthoudt, werd spottenderwijze *pietje-bedroefd* of *pietje* genoemd.)

Zoo beweert de geachte schrijver ook, dat *duit* en *dut* hetzelfde is; en dat is toch niet zoo: een *duit* of *deusken* of *doeyt*, ook *doyt*, *deuyt*, *deyt* is een munt van twee penningen, 't woord komt mogelijk van *deux*, twee; doch als Prof. VERDAM beweert, dat de afkomst niet zeker bekend is, dan kunnen wij er niet naar raden. Een *dut* is een stempel, een klop: 't woord komt van 't oude werkwoord *dutten* = kloppen, tikken, slaan, zegt Prof. VERDAM.

Ook is het veel te gewaagd om den schrijver te gelooven, als hij beweert, dat groot (= halve stuiver) afkomstig is van *cros*, *croix*, *kruis*. *Groot* is eenvoudig „grootte munt,” in vergelijking met de kleine peninkjes, kopjes, obolen, die men uitsluitend vóór zijne verschijning in de 13^e eeuw had. Overigens bevat het gekritiseerde artikel zeer veel, dat juist en wetenswaardig is, waarom het de moeite waard is, het onjuiste te verbeteren.

J. E. TER GOUW.

Nog een curiosum.

Voor eenigen tijd werd door de firma Gebr. RIK-

KERS te Amsterdam een artikel in den handel gebracht, dat, wat het doel betreft tot het terrein der *paedagogiek*, maar naar den aard tot dat der *numismatiek* behoort.

Ik heb op het oog: „Een nieuw hulpmiddel bij het Rekenonderwijs, Nederlandsche Munten (van carton).”

Dit hulpmiddel bestaat uit nabootsingen in carton onzer tien gangbare munten, niet ongelijk aan die, welke sinds een aantal jaren met Sint Nicolaas in de banketwinkels verkocht worden, maar de *getrouwheid* waarmede die nabootsing is geschied, is merkwaardig.

Er zijn afzonderlijke stempels voor gegraveerd, die in kleinigheden van den wettelijken beeldenaar afwijken. Zij zijn de volgende:

1°. Tienguldensstuk van Koningin WILHELMINA 1897.

2°. Twee-en-halve-guldensstuk van Koning WILLEM III. Deze stempel biedt de volgende afwijkingen aan: de kop is iets kleiner en ranker en onder den hals in plaats van J. P. SCHOUBERG. F. vindt men drie vijfpuntige sterren. De keerzijde heeft tot muntteekens het zwaard en den Mercuriusstaf en het jaartal 1897, dus een grof anachronisme.

3°. Gulden der Koningin, 1897. Onder den hals C. B. in plaats van W. S.

4°. Halve gulden van Koning WILLEM III, met het jaartal 1897, een anachronisme als n°. 2.

5°. 25-cents der Koningin, 1897.

6°. 10- „ „ „ 1897.

7°. 5- „ van Koning WILLEM III, 1868.

8°. 2½-cent 1894.

9°. 1-cent 1878, waarbij de leeuw bijzonder klein is en

10°. 1/2 cent, zonder jaartal, maar op de plaats daarvan een vijfpuntige ster.

Randschriften en kartelranden ontbreken bij al deze stukken. Waarom men de voor- en keerzijden niet naar echte stukken heeft genomen, maar met veel moeite stempels heeft laten graveeren, die variëteiten opleveren, is, ook uit een paedagogisch oogpunt, onbegrijpelijk.

J. E. TER GOUW.

De Zijderups op de penningen van de Stoffjeswerkersgildebus te Utrecht.

In het mij door den heer P. BORDEAUX te Neuilly sur Seine toegezonden overdrukje van zijn belangrijk artikel over deze gildepenningen, vond ik op pag. 6, (*Tijdschrift* 1900 blz. 278), de volgende naar regel 15 van boven verwijzende noot:

„Serait ce par une sorte d'atavisme inconscient que les Nimois, réfugiés à Utrecht, auraient fait figurer sur leurs méreaux ce ver à soie rongéant une feuille de murier? Leurs ancêtres de la légion Romano-Egyptienne avaient agi de même, en rappelant sur les monnaies Nimoises le crocodile du Nil et son palmier.”

Z.

BOEKBEOORDEELING.

Met groot genoeg namen we kennis van de 7e afl. van *les Médailles et Plaquettes modernes* door Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ, vooral waar we er uit zien, dat ook de nederlandsche graveerkunst met reuzenschreden vooruit gaat. Op Pl. XLIII vinden we afgebeeld de fraaie plakketten Vredeskongressie, Aftreden van H. M. Koningin EMMA, Vz. en den penning op het bezoek van H. M. aan Utrecht op 3 Juli 1900 door BEGEER, den hiervoren beschreven penning DE STUERS door JÜNGER en BEGEER, den Transvaalpenning en dien op de tentoonstelling van het nederlandsche Zeewezen van WIENECKE en een zéér knappe plakket van FADDEGON, voorstellende den heer J. H. N. RUIJSCH VAN DUGTEREN. De uitvoering van druk en platen is boven allen lof verheven, de firma H. KLEINMANN & CO. te Haarlem, heeft alle eer van dit fraaie werk.

Zw.

 J. P. R. MENGER.

In het artikel: Een hulde aan TH. M. ROEST, op blz. 297 van den vorigen jaargang, noemde ik de heer J. P. R. MENGER, „hulpstempelsnijder.” De heer mr. L. W. A. BESIËR, voorzitter van het Muntkollege, schrijft mij, dat deze vermelding kan doen denken, dat hij aan 's-Rijks Munt eene betrekking bekleedt, welke vroeger op dien titel recht gaf, maar nu niet meer bestaat.

Hij is niet bij 's-Rijks Munt in dienst, maar bij zijn vader den 1sten Stempelsnijder J. P. M. MENGER.
Z.

In de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 21 November 1900 lezen wij:

„In de maand December zal er in het Friesche Museum te Leeuwarden eene tentoonstelling worden gehouden van moderne medailles en plaketten.

Door de krachtige medewerking van partikulieren, die hunne verzamelingen beschikbaar stelden, en van eenige openbare instellingen, denkt men in staat te zijn een serieus overzicht te geven van hetgeen in de laatste jaren, zoowel in binnen- als buitenland, in dezen werd gepresteerd.

Afgezien van de keurige collectie moderne medailles en plaketten in 's-Rijks Penningkabinet, te 's-Gravenhage, zal in haar soort de Leeuwarder expositie de eerste in Nederland zijn.

Een veertigtal artiesten zullen door hun werk vertegenwoordigd zijn. De voornaamsten door onderscheidene stukken, vooral ook door afgietsels (brons) op ware grootte van de origineele modellen, die een juisten indruk geven van het talent van den beeldhouwer-ontwerper. Bij het reduceeren tot medailles, gaat er wel eens iets verloren van de fijne bloem van het model.”
